

HET JAN JONGERIUSCOMPLEX ILLUMINATED

De herbestemming van het Jongeriuscomplex
in relatie met de omliggende herontwikkelingsgebieden
met als inzet de identiteit van de Merwedekanaal als verbindend element te versterken.

Jan Jongeriuscomplex
Kanaalweg 64
3527 KX Utrecht
Eigenaar: Stichting vrienden van het Jongeriuscomplex

Reflectie graduation plan

september 2012

Technische Universiteit Delft,
Faculteit Architecture,
Studio RMIT
Project Utrecht

Harriën van Dijk
Studentennummer 1367242

Begeleiding:

Ir. Nol Hermkens (architectuur)

Ir. Frank Koopmans (techniek)

Gecommitteerde:

Frank van der Hoeven

Student:

Studentennummer 1367242

Harriën van Dijk

harrien@xs4all.nl

INHOUDSOPGAVE

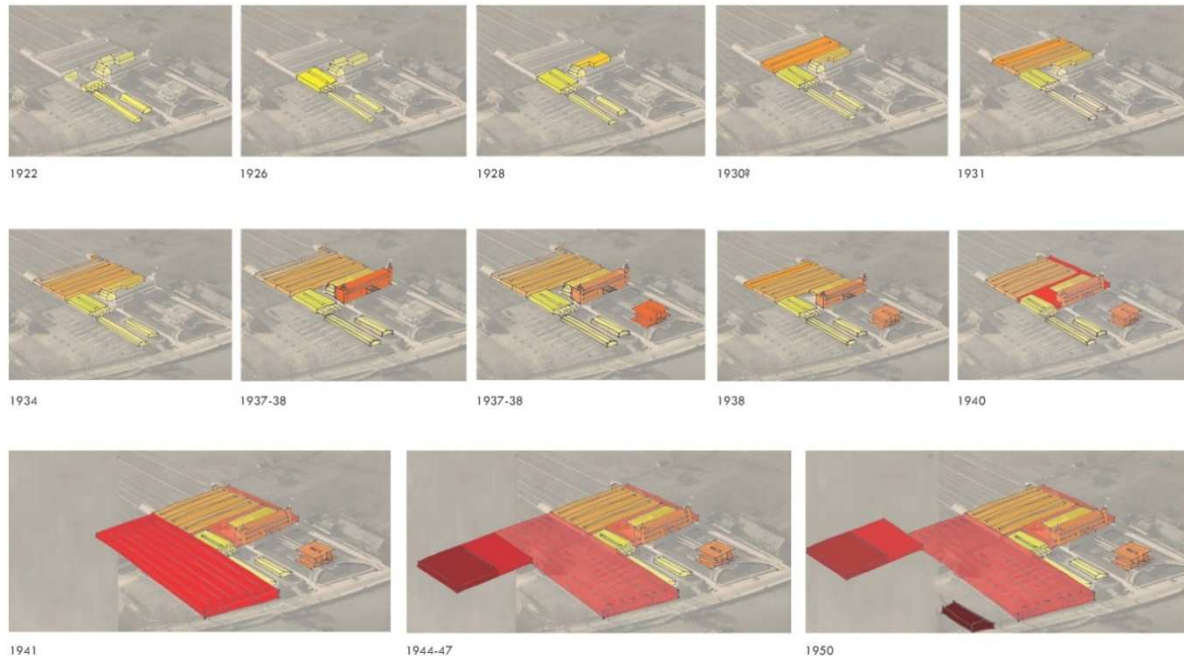
1	INLEIDING	3
2	ONTWERPUITGANGSPUNT	4
3	EERSTE SEMESTER: ONDERZOEK EN WAARDESTELLING	3
4	TWEEDE SEMESTER: MASTERPLAN EN SCHETSONTWERP	5
5	DERDE SEMESTER: VOORLOPIG ONTWERP	11
6	VIERDE SEMESTER: UITWERKING EN DEFINITIEF ONTWERP	14
7	VERLENGDE VIERDE SEMESTER: DEFINITIEF ONTWERP	15
8	KNELPUNTEN TIJDENS HET ONTWERPPROCES	16
9	ETHISCHE DILEMMA'S	22
10	MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	22
11	WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE	23
12	DANKWOORD	23

1 INLEIDING

Deze reflectie is een appendix op mijn graduation plan, geschreven voor de P2 peiling in januari 2012. Het onderwerp van mijn afstudeerproject is de herbestemming van het Jan Jongeriuscomplex aan de Merwedekanaal in Utrecht, studio RMIT.

Het Jongeriuscomplex is vanaf de jaren twintig van de twintigste eeuw tot stad gekomen en in de vooroorlogse periode uitgegroeid tot een aaneenschakeling van verschillende fabriekshallen. Begonnen als hovenier richtte Jongerius zich op de nieuwe tijd en is hij in de jaren twintig in samenwerking met de Amerikaanse bedrijven Ford en Texaco begonnen met een autoproductie- en benzinedistributiebedrijf. Deze twee bedrijfsonderdelen maakten een enorme ontwikkeling door en werden de hoofdtek van het bedrijf. Het hoveniersbedrijf kwam op de tweede plaats. Als gevolg van de groei van het bedrijf werden de bestaande gebouwen rondom het bestaande huis telkens uitgebreid. Hierdoor werd het vroeger landelijk gelegen huis omgeven door industriële bedrijvigheid.

In 1937 gaf Jan Jongerius het bedrijf een representatieve uitstraling door volgens een symmetrische opzet een modernistische villa met kantoorgebouw te bouwen met elkaar verbonden door een strak aangelegde tuin. Na een periode van neergang na de oorlog ging het bedrijf in 1958 failliet. Het onroerend goed is vervolgens aan het ministerie van Defensie verkocht. Door achterstallig onderhoud zijn in de loop van de tijd de eens zo markante gebouwen in verval geraakt.

De komende tijd zal Defensie het complex verlaten en zal het karakteristieke ensemble van villa en kantoor in oude luister worden hersteld. Op dit moment wordt de villa gerestaureerd. Voor het kantoorgebouw zijn echter nog geen concrete plannen. De villa en het kantoorgebouw zijn samen met de tuin aangewezen tot monument. Als de plannen doorgaan zullen de fabriekshallen worden gesloopt om plaats te maken voor woningbouw.

2 ONTWERPUITGANGSPUNT

Mijn afstudeeropgave heeft zich erop gericht een passende herbestemming voor het complex te ontwikkelen waarbij de waarden van het complex als uitgangspunt voor de herontwikkeling hebben gediend. Dus niet een van tevoren bepaald ontwerpconcept, maar het complex zelf zijn het startpunt voor mijn ontwerpogave geweest. Het ging mij hierbij niet zozeer om herstel van de monumenten en het architectonisch beeld, maar meer om het behoud en het ervaarbaar maken van het complex als geheel. De kern van het bedrijf is in de fabriekshallen gelegen. Hierin bevinden zich dan ook nog de oudste delen van het complex. Vanuit de fabriek is het bedrijf ontstaan en zonder fabriek zou de bouw van de representatieve villa en het kantoorgebouw niet mogelijk zijn geweest. In dit verband hebben de fabriekshallen evenveel waarde als de monumenten.

Voor mij stond dan ook vast dat ik het complex als geheel zou benaderen en een ontwerp wilde maken waarbij zowel de fabriekshallen als de representatieve gebouwen een plaats zouden krijgen. Dus niet het verbijzonderen van enkele 'mooie' monumenten, maar een ontwerp waar ook architectonisch mindere gebouwen een rol zouden krijgen. De gelaagdheid van de op productie gerichte fabriekshallen in combinatie met de representatieve gebouwen boden voor mij genoeg aanknopingspunten om nieuwe lagen toe te voegen. De insteek hierbij was dat alles bij elkaar een samenhangend geheel zou moeten worden. Door de nieuwe toevoegingen samen te laten gaan met de verschillende, oude gebouwen kan het complex aan kracht winnen en tot een nieuwe eenheid worden gemaakt met een eigen identiteit.

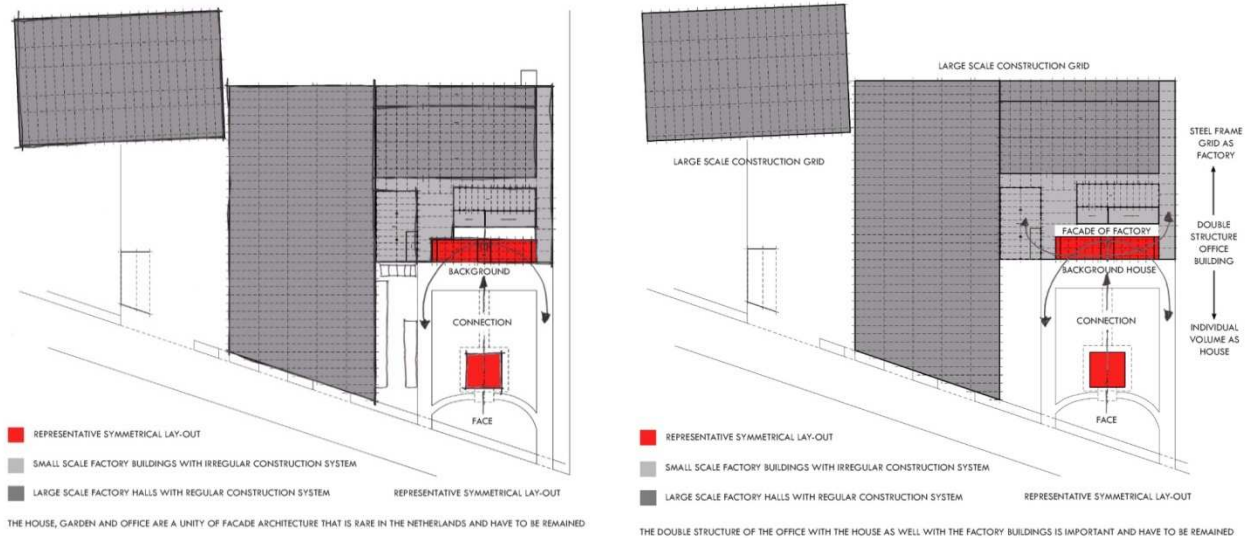
3 EERSTE SEMESTER: ONDERZOEK EN WAARDESTELLING

Voorafgaand aan het ontwerpproces is een grondige analyse van het complex gemaakt. Omdat niet alleen de architectonische waarde van de villa en het kantoorgebouw van belang waren maar ook de gelaagdheid van de minder opvallende gebouwen de basis zouden vormen voor mijn ontwerp, was het nodig de ontstaansgeschiedenis te onderzoeken en een goede waardestelling van het totale complex te maken. In deze waardestelling zijn niet alleen de architectonische en technische eigenschappen aan bod gekomen maar zijn ook de sociale en cultuurhistorische aspecten meegenomen. De resultaten van de waardestelling zijn in een rapport verwerkt die onderdeel heeft uitgemaakt van de P1-peiling.

De eenheid tussen huis, tuin en kantoorgebouw komen in de waardestelling als bijzonder waardevol naar voren. Uit het onderzoek blijkt dat de architectuur ervan waarschijnlijk is geïnspireerd op de Amerikaanse expo-architectuur van de grote wereldtentoonstellingen. Deze architectuur is zeldzaam in Nederland. Het huis met de tuin en het kantoorgebouw vragen om een zorgvuldige restauratie. Ook is het waardevol het lichteffect te herstellen.

Een ander belangrijk aspect dat uit de waardestelling naar voren komt is de relatie tussen de verschillende gebouwen van het complex. Deze waarden hebben het uitgangspunt ondersteund om het complex in z'n totaliteit te benaderen en niet alleen de architectonisch meest bijzondere gebouwen. Zo blijkt uit het onderzoek dat de constructie van het kantoorgebouw met hetzelfde type staalskelet gebouwd is als de fabriekshallen. Het kantoorgebouw is hierdoor niet alleen als

achtergrond voor het huis te zien, maar ook als representatieve façade van het bedrijf. Het kantoorgebouw en de fabriekshallen zijn hierdoor met elkaar verbonden. Ondanks dat de architectuur van de fabriekshallen niet bijzonder is zou sloop van de fabriekshallen het staalskelet van het kantoorgebouw doen vervreemden. In de waardestelling is de relatie tussen het kantoorgebouw en de fabriekshallen als waardevol bestempeld. Voor de fabriekshallen geldt dat niet zozeer het architectonische beeld belangrijk is, maar meer de historische ontwikkeling en cultuurhistorische gelaagdheid. De hallen kunnen dan ook goed worden aangepast en getransformeerd.

4 TWEEDE SEMESTER: MASTERPLAN EN SCHETSONTWERP

In het tweede semester is het masterplan uitgewerkt en zijn de uitgangspunten voor het schetsontwerp opgesteld. Voorafgaand aan het programma van eisen is de probleemstelling geanalyseerd en zijn onderzoeksvragen geformuleerd.

Probleemanalyse

Een van de veranderingen waar het Jongeriuscomplex de komende tijd mee te maken krijgt is de herontwikkeling van de directe omgeving. Er zijn verschillende gemeentelijke plannen om de gebieden die het Jongeriuscomplex omringen te herontwikkelen. Al deze plannen zijn van directe invloed op het Jongeriuscomplex, maar worden ontwikkeld zonder al te veel rekening met de kwaliteiten van het complex te houden.

-Zo zal de locatie direct om en achter het Jongeriuscomplex worden herontwikkeld tot woonwijk. De plannen voorzien erin de fabriekshallen te slopen en er grondgebonden woningen te bouwen, in combinatie met gestapelde appartementen en appartemententorens. Enkele torens staan direct achter het kantoorgebouw van het Jongeriuscomplex en zullen het architectonisch beeld ervan direct beïnvloeden.

-De herontwikkeling van de tegenover Jongerius gelegen Veilinghaven tot luxe woongebied Parkhaven al in uitvoering en bijna gereed. Hierbij is de haven behouden gebleven en geïntegreerd in de nieuwe wijk.

-Een deel van het afgesloten terrein van de Jaarbeurs zal de komende tijd worden herontwikkeld tot grootstedelijk gebied met een focus op vermaak en entertainment, met winkels, een megabioscoop, een casino en een stedelijk park. Door de ontwikkeling van de Jaarbeurs zal het verkeer toenemen en zijn er plannen voor het verbreden van de langs het Jongeriuscomplex gelegen toegangsweg.

-Als verbinding met het westelijk deel van Utrecht met de binnenstad zal over het spoor een nieuwe brug worden gebouwd.

De verschillende herontwikkelingsgebieden rondom het Jongeriuscomplex (rode stip).

Het Jongeriuscomplex, en de restauratie en herbestemming ervan, speelt in al deze plannen nauwelijks een rol. Door de beschermde status wordt het gezien als geïsoleerde eenheid waar men zoveel mogelijk vanaf moet blijven, maar waar verder ook niet al te veel rekening mee hoeft te worden gehouden.

Doelstelling

De doelstelling is geformuleerd om een antwoord te vinden op de probleemanalyse. Om meer samenhang in het gebied te bewerkstelligen moeten de verschillende herontwikkelingsgebieden niet afzonderlijk van elkaar behandeld worden maar in relatie met elkaar. Door te zoeken naar gezamenlijke karakteristieken kunnen relaties worden gelegd tussen de verschillende gebieden. Op deze manier kan aan het gebied een samenhangende identiteit worden meegegeven die ten opzichte van andere gebieden in de stad eigen is voor die plek.

Naar mijn idee kan het Jongeriuscomplex hierbij een belangrijke rol vervullen. Het Jongeriuscomplex is een van de belangrijkste identiteitsdragers van het gebied. Het complex is een van de laatste representanten van de industriële activiteiten die zich langs de Merwedekanaal heeft ontwikkeld. Tevens sluit de Expo-architectuur van het complex goed aan bij de functie van de Jaarbeurs. De representatieve façade-architectuur met de feeëriëke lichteffecten is een echte eyecatcher die past bij de sfeer van beurzen en evenementen. Door het Jongeriuscomplex te herontwikkelen met functies in samenhang met de Jaarbeurs kunnen zowel de kwaliteiten van het complex zelf worden versterkt (representatieve architectuur) als dat er relaties aan weerszijden van de Merwedekanaal tot stand kunnen komen.

Door de prominente ligging aan de Merwedekanaal kan het kanaal zo een belangrijk verbindend element worden om de verschillende gebieden aan elkaar te koppelen. Op stedenbouwkundige niveau zie ik dan ook een belangrijke rol voor het Jongeriuscomplex om de Merwedekanaal van 'achterkant' van de Jaarbeurs te transformeren tot verbindend element (ruggengraat) van het gebieden.

Als doelstelling voor het Jongeriuscomplex geldt dan ook:

HET JONGERIUSCOMPLEX ILLUMINATED

met als doel het complex niet als afzonderlijk monument te behandelen, maar de herbestemming van het complex in relatie te zien met de omliggende herontwikkelingsgebieden met als inzet de identiteit van de Merwedekanaal als verbindend element te versterken.

→
De afzonderlijke herontwikkelingsgebieden meer met elkaar in relatie gebracht

Vraagstelling

Met de doelstelling als uitgangspunt is de onderzoeksvraag geformuleerd:

Hoe kan de herbestemming van het Jan Jongeriuscomplex bijdragen de Merwedekanaal als verbindend element voor de omliggende herontwikkelingsgebieden te laten functioneren.

In het graduationplan is de vraagstelling uitgewerkt in deelvragen. In deze reflectie zal ik mij beperken tot de hoofdthema's die antwoord proberen te krijgen op de probleemdefinitie.

-Op stedenbouwkundig niveau was de hoofdvraag met welke functie het complex herbestemd zou kunnen worden zodat de gewenste relatie met de Jaarbeurs tot stand zou kunnen komen. Door te zoeken naar een gemeenschappelijk functie zouden over en weer relaties langs de Merwedekanaal tot stand kunnen komen.

-Op architectonisch niveau was de hoofdvraag hoe om te gaan met het complex. Om het Jongeriuscomplex de prominente rol van identiteitsdrager voor het gebied te laten vervullen zou de nieuwe functie de waarden van het complex moeten respecteren maar tegelijk met iets nieuws voor de toekomst moeten aanvullen. De vraag hierbij was hoe de nieuwe functie zich zou kunnen representeren. In welke mate verdraagt het complex nieuwe toevoegingen en moeten deze zich prominent of ondergeschikt verhouden tot de historische architectuur.

-Op detailniveau is gezocht naar de gelaagdheid van het complex en hoe hierop aangesloten kan worden. Tevens is gezocht naar karakteristieke elementen van het complex die in het ontwerp een rol kunnen spelen.

Stedenbouwkundige masterplan

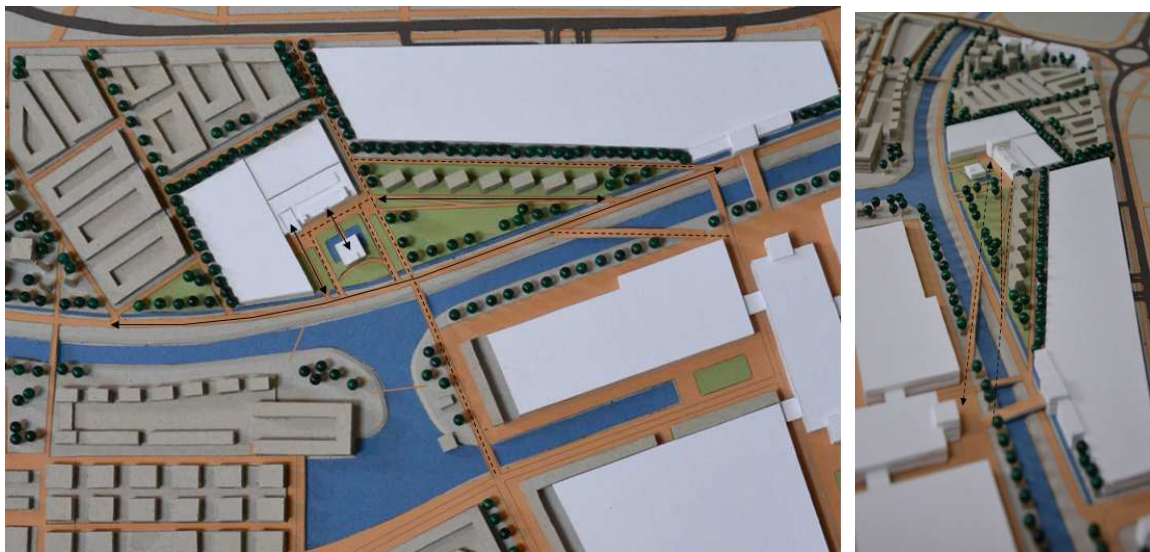
Vanuit de doelstelling is het masterplan ontwikkeld. In dit stedenbouwkundige ontwerp is geprobeerd de verschillende gebieden aan weerszijden van de Merwedekanaal in relatie met elkaar te brengen. Ook is geprobeerd verschillende functie met elkaar te combineren. Zo wordt het nu afgesloten Jaarbeursterrein in het masterplan openbaar toegankelijk gemaakt, zodat er ook gewoon kan worden. Vanaf de westzijde van de stad ontstaat er dan via het Jaarbeursterrein een nieuwe verbinding naar het centrum, die aansluit op de nieuwe brug over het spoor. Het huidige entreegebouw zal vernieuwd worden en met luchtbruggen worden verbonden met de verschillende hallen. Het gebouw krijgt niet alleen aan de stationzijde een toegang maar is rondom toegankelijk. De parkeerplaatsen aan de voorzijde van de Jaarbeurs -bij de Croeselaan- worden verplaatst naar een nieuwe parkeergarage aan de achterzijde, waar nu ook al parkeerplaatsen zijn. Hierdoor kan op de vrijgekomen grond een nieuwe hal gebouwd worden waardoor er meer ruimte vrijkomt bij het nieuwe entreegebouw (het huidige entreegebouw is geheel ingebouwd). Hierdoor is het mogelijk de oude haven weer in ere te herstellen en aan te laten sluiten met de veilinghaven. Bijkomend voordeel is dat bij drukke beurzen het verkeer niet helemaal tot in het centrum hoeft te rijden. Door de parkeergarage aan de Merwedekanaal te situeren komt er meer beweging in de richting van het

kanaal in plaats van alleen naar het station. De garage krijgt een kopgebouw met hotelfunctie tegenover het nieuwe entreegebouw van de Jaarbeurs.

De nieuwe woonwijk Parkhaven ligt op dit moment als een afgesloten enclave rond de veilinghaven. Door het gebied met bruggen met de andere wijken te verbinden komen er meer relaties tot stand. Zo is de wijk ook via het Jaarbeursterrein bereikbaar.

De nieuw te bouwen woonwijk achter het Jongeriuscomplex zal in het masterplan meer in relatie met Parkhaven worden vormgegeven. De parcelering van de nieuwe wijk reageert op de nog aanwezige, oude slotenstructuur van de polders. De hoogbouw die in het gemeentelijk plan verspreid in de nieuwe wijk is gesitueerd en ook achter het kantoorgebouw staat wordt in het masterplan verplaatst naar de rand. De Hoogbouw wordt in een parkje gegroepeerd rondom de oude schoorstenen die behouden blijven en ook als identiteitsdragers een belangrijke rol spelen in het gebied. Zo zijn de verticale elementen gegroepeerd en gaat oud en nieuw samen. Voordeel is dat de hoogbouw achter het Jongeriuscomplex vervalt en de achtergrond van dit complex niet wordt verstoord.

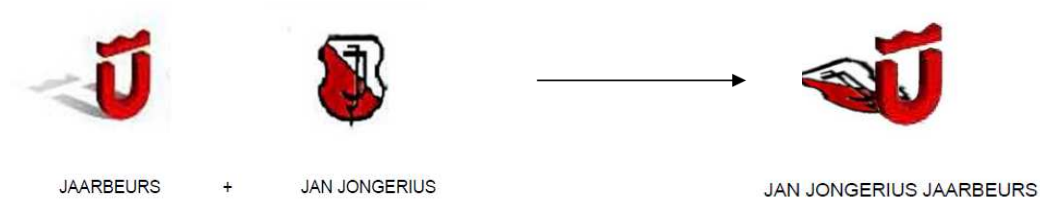
Om de relatie tussen de Jaarbeurs en het Jongeriuscomplex te stimuleren zijn zowel visuele zichtlijnen als fysieke verbindingen geïntroduceerd. Om een aangenaam gebied te maken wordt het tussengebied ingericht als park met appartementenblokjes. Het gebied heeft veel bomenrijen als referentie naar de voormalige boomgaarden van dit gebied.

Het nieuwe masterplan

De relatie tussen de Jaarbeurs en het Jongeriuscomplex zie ik als een belangrijke schakel om de Merwedekanaal als verbindingselement van het gebied te laten functioneren. Om deze relatie ook daadwerkelijk tot stand te laten komen is gezocht naar een functie die dit mogelijk maakt. De expo-architectuur van het Jongeriuscomplex was de aanleiding om het Jongeriuscomplex te herbestemmen tot complex voor beurzen, tentoonstellingen en evenementen. In feite wordt het Jongeriuscomplex een soort dependance van de Jaarbeurs, waar kleinere evenementen kunnen plaatsvinden waarvoor meer sfeer gewenst is. Dit kan een onderdeel zijn van een grotere beurs in de Jaarbeurs of als een zelfstandig evenement of tentoonstelling worden opgezet.

Door de Jaarbeurs en het Jongeriuscomplex ook qua functie aan elkaar te koppelen kan het gebied als één groot expogebied worden gezien waar gewoond en gewerkt wordt en waar bezoekers komen en gaan, die samen voor genoeg levendigheid zorgen dat centrumfuncties als horeca mogelijk zijn. Door wonen, werken en bezoek te combineren zal het gebied op verschillende manieren doorkruist worden wat de levendigheid zal bevorderen. De centraal in het gebied gelegen Merwedekanaal kan hierbij van achterkant van de Jaarbeurs tot verbindend element van het gebied worden waarlangs de activiteiten plaatsvinden.

Vanuit dit functieconcept is het programma van eisen opgesteld. Voor de monumentale gebouwen geldt een restauratieve aanpak. Op dit moment wordt de villa gerestaureerd en tot restaurant met vergaderruimten herbestemd. Om het afstudeerproject een realistische inslag te geven is ervoor gekozen deze functie als gegeven in het programma van eisen in te passen. Uit het onderzoek en de waardestelling is gebleken dat de relatie tussen de villa en het kantoorgebouw in samenhang met de tuin één van de belangrijkste waarden is. Hier rekening mee houdend is voor het kantoorgebouw een functie gekozen die deze verbinding in stand houdt, maar tevens aansluit bij de functie als expocentrum. De representatieve uitstraling van het gebouw en de grote ruimten maken het kantoorgebouw geschikt als congrescentrum, dat in samenhang met de kleinere vergaderruimten in de villa kan functioneren. De tuin blijft hierbij de schakel tussen beide gebouwen. Het congrescentrum van de Jaarbeurs is nu op een anonieme verdieping van één van de kantoorgebouwen gesitueerd. Door het congrescentrum naar het Jongeriuscomplex te verplaatsen of uit te breiden wint het aan identiteit. Om de mogelijkheden te vergroten worden twee auditoria toegevoegd. Omdat deze niet in de bestaande bebouwing zijn te realiseren zullen de auditoria in nieuwbouw moeten worden ondergebracht. Een hotelfunctie zal het voor bedrijven aantrekkelijk maken om meerdaagse bijeenkomsten te organiseren.

De fabrieksgebouwen worden herbestemd tot expocentrum. In feite heeft het complex twee grote hallen. Een kleinere hal achter het kantoorgebouw en een grote hal links ernaast. De combinatie van een grote en kleine hal, die ook samen gebruikt kunnen worden, maakt het mogelijk verschillende middelgrote evenementen te organiseren, de grote beurzen zoals de Bouwbeurs zullen in de Jaarbeurs blijven. Als entree van de hallen is een grote ontvangstruimte nodig, die links van het kantoorgebouw wordt gesitueerd, eventueel in verbinding met elkaar.

Programma van eisen

Kantoorgebouw

- Functie in relatie met de functie van de villa. De villa wordt herbestemd tot restaurant en vergadercentrum. De ruimten zijn niet geschikt voor grote groepen (max 90m²). Om het conferentiecentrum beter geschikt te maken voor grotere groepen is het nodig grotere zalen te hebben dan er mogelijk is in de villa (ca 150m²).
- De zalen dienen apart van elkaar gebruikt te kunnen worden maar ook met elkaar in verbinding staan. De ruimten moeten voorzien zijn van daglicht en te bereiken met een lift.
- Het restaurant in de villa is openbaar toegankelijk. De voorzieningen van de villa worden ook gebruikt door het conferentiecentrum in het kantoorgebouw. Echter het congrescentrum moet ook zelfvoorzienend zijn voor ontvangst en borrel. Tevens moet er een gelegenheid zijn met lunchfaciliteiten.
- Hotel: Het hotel met gestandaardiseerde kamers met eigen voorzieningen. De kamers moeten van daglicht zijn voorzien. Het hotel met receptie en utilitaire ruimten voor schoonmaak e.d.
- Een lift voor de kamers op de verdieping.

Fabriekshallen

- De fabrieksgebouwen worden herbestemd tot exporuimten waar middelgrote evenementen kunnen plaatsvinden. Twee hallen zijn geschikt voor deze functie, een kleine (2.500m²) en een grotere (10.000m²). Beide hallen zowel onafhankelijk van elkaar te gebruiken als samen te koppelen tot een grote beurs/ expositieruimte.
- De expohallen in de fabrieksgebouwen moeten afzonderlijk van het congrescentrum in het kantoorgebouw te gebruiken zijn, maar kunnen ook in combinatie met elkaar gebruikt worden.
- Voor de beurs/ expositieruimte een centrale ontvangstruimte met de praktische voorzieningen als kassa's, kantoren en toiletten. Vanuit deze ruimte moeten beide ruimten te bereiken zijn. De centrale ruimte moet opgenomen zijn in het circuit van verkeersruimten, zodat deze makkelijk te vinden is.
- Gekoppeld aan de centrale ontvangstruimte een koffie- en lunchgelegenheid. De mag zowel voor de beurs/ expositieruimten als voor het hotel-conferentiecentrum te gebruiken zijn.

5 DERDE SEMESTER: VOORLOPIG ONTWERP

Bij de presentatie van de P2-peiling is het masterplan gepresenteerd. Tevens zijn de randvoorwaarden voor het schetsontwerp vastgesteld en de functies met het programma van eisen bepaald. Hierbij is een ontwerpconcept gepresenteerd. In het derde semester is het schetsontwerp verder uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp.

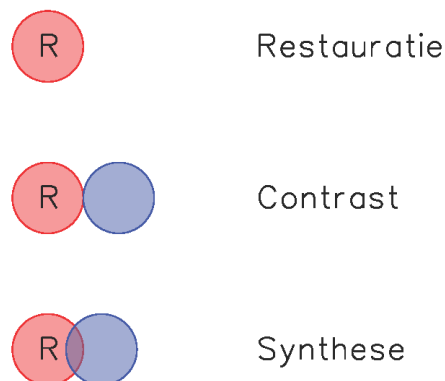
Het was goed om het stedenbouwkundig masterplan uitgewerkt te hebben alvorens met het ontwerp van het complex verder te gaan. De uitgangspunten van het masterplan hebben als basis gediend voor de herbestemming van het complex. Hierdoor konden tijdens het ontwerpproces de keuzes telkens worden getoetst aan de randvoorwaarden van het masterplan. De nieuwe functie van het complex staat dan ook in nauwe relatie met het masterplan, temeer omdat ik de doelstelling van

de herontwikkeling was het Jongeriuscomplex in relatie zie met de omliggende gebieden in het algemeen en de Jaarbeurs in het bijzonder.

Ontwerpaanpak

Naar mijn idee kan het herbestemmingsvraagstuk op verschillende manieren worden ingevuld. Een van de manieren is om de oude gebouwen als historisch monumenten te zien waar niet teveel aan veranderd kan of mag worden. Bij deze houding wordt het historische aspect als prevalerende gezien waarbij nieuwe toevoegingen niet wenselijk zijn. Meestal leidt dit tot (zorgvuldige) restauraties. Het monument wordt min of meer in een bepaalde tijd bevroren. De restauratieve aanpak van de villa, zoals die op dit moment plaatsvindt, kan onder deze methode geschaard worden.

Een andere manier is om iets nieuws toe te voegen. Vaak maakt een historisch gebouw onderdeel uit van een grotere ontwikkeling. Een keuze is om de nieuwe toevoegingen dan ook echt als nieuw vorm te geven en in contrast met het historische gebouw te laten zijn. Een andere manier is om de nieuwe toevoeging samen te laten gaan met het oude gebouw waarbij een synthese plaatsvindt.

Voor alle wijzen is iets te zeggen en bij elk project moet opnieuw bekeken worden welke voldoet. Voor dit afstudeerproject heb ik gekozen om te proberen de nieuwe toevoegingen te laten aansluiten met de oude gebouwen en samen tot een nieuw geheel te laten zijn.

Het analyseren, inzetten en versterken van bestaande karakteristieken van een gebouw of omgeving vind ik één van de interessantste ontwerpogaven. Door op een toekomstgerichte manier met historische gebouwen om te gaan kan het worden doorontwikkeld en in een continu proces worden doorgegeven.

Door een gebouw niet in een historische situatie te bevriezen maar de aanwezige gelaagdheid als uitgangspunt te nemen om nieuwe lagen toe te voegen kan een uniek geheel ontstaan met een sterke identiteit die zowel als historisch herkenbaar is, als het geheel een nieuwe uitstraling kan geven.

Ontwerpmethodiek

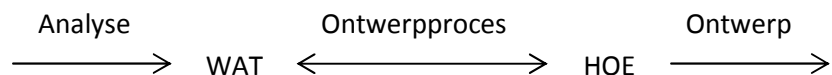
In het graduationplan heb ik mijn ontwerpmethodiek beschreven zoals ik dacht dat deze zou verlopen. Daarin heb ik gesteld dat de basis voor het ontwerpproces zou worden gevonden in het onderzoek. Niet een vooraf geformuleerd architectonisch concept, maar het **onderzoek** zou het uitgangspunt zijn voor mijn ontwerpproces.

DESIGN BY RESEARCH

In het **ontwerpstadium** zouden de gegevens van het onderzoek ontwerpende wijs worden verwerkt tot een totaalplan, in schaal oplopend van stedenbouwkundige tot detailniveau.

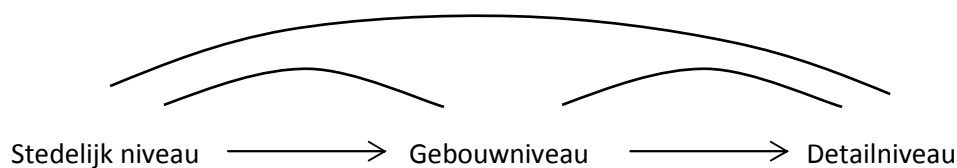
RESEARCH BY DESIGN

Omdat ik uit het onderzoek aanknopingspunten vindt die als uitgangspunten dienen voor mijn ontwerp zou het onderzoek zich tijdens het ontwerpproces blijven ontwikkelen en het proces blijven beïnvloeden. Tijdens het proces zou dus **interactie** blijven bestaan tussen enerzijds het onderzoek - **informatie vergaren**- en het ontwerpen -**informatie verwerken**.

Dit proces zou op verschillende schaalniveaus verlopen, van een grotere, algemenere schaal naar een kleiner, meer gedetailleerd niveau. Omdat de scheiding tussen de schaalniveaus niet scherp is te stellen zouden oplossingen van het ene schaalniveau het andere beïnvloeden. Zo moest bijvoorbeeld de nieuwe functie die nodig is om het Jongeriuscomplex in relatie te brengen met de omliggende herontwikkelingsgebieden ook in overeenstemming zijn met de samenhang tussen de gebouwen van het complex zelf, en tegelijk in verhouding staan met de mogelijkheden van de individuele gebouwen. Maar ook zijn bepaalde detailprincipes van een gebouw, zoals bijvoorbeeld het ritme van de staalconstructie, van invloed geweest op het stedenbouwkundige ontwerp.

Om tot een samenhangend ontwerp te komen kunnen de verschillende schaalniveaus niet los van elkaar worden gezien en zijn ze tijdens het hele periode alle drie binnen het aandachtveld gebleven. Het ontwerpproces vraagt echter wel om accenten en heeft zich in de beginperiode met name op de stedenbouwkundige schaal gericht en later meer op het schaalniveau van de gebouwen en het detail.

6 VIERDE SEMESTER: UITWERKING EN DEFINITIEF ONTWERP

Geprobeerd is de voorgestelde ontwerpmethode tijdens het ontwerpproces van het derde en vierde semester vast te houden. Voor een groot deel is dit ook gelukt. Tijdens het ontwerpproces is er een constante wisselwerking geweest tussen onderzoek en ontwerp.

Relatie tussen onderzoek en ontwerp

De in de ontwerpmethode voorgestelde relatie tussen onderzoek en ontwerp is een constante factor geweest tijdens het ontwerpproces. De resultaten uit het onderzoek hebben inderdaad de basis gelegd voor het architectonisch ontwerpconcept (DESIGN BY RESEARCH). Het rapport met de onderzoeksresultaten is tijdens het ontwerpproces regelmatig geraadpleegd om ontwerpkeuzes te toetsen en te reflecteren, of om kennis te verkrijgen en vragen te beantwoorden. Het onderzoek heeft zelfs zo'n nadrukkelijke rol gespeeld dat er ook momenten zijn geweest dat het bewust even aan de kant gelegd moest worden om in het ontwerpproces verder te komen. Soms was het goed om even afstand te nemen en met een frisse, onbevooroordeelde houding de ontwerpogave te benaderen. Dit waren goede leermomenten waarbij ik zeker sturing nodig heb gehad. Het proces van enerzijds zorgvuldig en doordacht met het bestaande om te gaan, en anderzijds ook ingrijpende keuzes durven te maken, is een belangrijke ervaring in mijn afstudeertraject geweest.

Het ontwerpproces heeft zich grotendeels volgens de in het graduationplan voorgestelde aanpak voltrokken. Hierbij zijn de mogelijkheden op een onderzoekende wijze geanalyseerd (RESEARCH BY DESIGN). De ontwerpmiddelen zoals beschreven in het graduationplan zijn in grote lijnen benut. Het maken van studiemaquettes is voor mij een goede manier gebleken om de mogelijkheden af te tasten, keuzes te maken en verhoudingen te bepalen. Tijdens het ontwerpproces heb ik dan ook een hele collectie varianten gemaakt. Hoewel ik geen begenadigd schetser ben is ook het maken van schetsen nuttig gebleken om gedachten te ordenen. Ik heb dan ook meer geschetst dan ik normaal doe. Ter inspiratie zijn verschillende projecten bezocht, zoals de nieuwe uitbreiding van het Stedelijk museum, het nieuwe Conservatorium Hotel en het Muziekgebouw aan het IJ. Om feeling te krijgen hoe grote tentoonstellingen en beurzen zijn georganiseerd zijn verschillende beurzen bezocht.

In het graduationplan heb ik beschreven dat het de bedoeling was dat het onderzoek zich ook tijdens het ontwerpproces voort zou zetten. In de praktijk is echter gebleken dat dit niet goed van de grond is gekomen. Wel is het kantoorgebouw nauwkeurig ingemeten, maar de omliggende fabriekshallen konden niet worden bezocht. Normaal gesproken zou een diepgaander (detail)onderzoek moeten plaatsvinden om tot zorgvuldige restauratie, reconstructie en herontwikkelingsprincipes over te gaan. Omdat het een studieopgave betreft en de beperkte tijd beter besteed kon worden aan de onderzoeken en uitwerken van ontwerpkeuzes heeft dit gedetailleerde onderzoek nauwelijks plaatsgevonden. Hierdoor heeft het afstudeerproject een minder realistische uitwerking gekregen dan ik van tevoren gedacht had. De interactie tijdens het proces tussen het onderzoek -**informatie vergaren**- en het ontwerpen -**informatie verwerken** heeft dan ook minder nadrukkelijk een rol gespeeld dan vooraf beschreven in het graduationplan.

7 VERLENGDE VIERDE SEMESTER: DEFINITIEF ONTWERP

Tijdens het derde semester is met name de grote schaal onderzocht. Getracht is bij de P3-presentatie tot een afgerond voorlopig ontwerp te komen voor het gehele complex. Dit is echter niet helemaal gelukt. Wat het congrescentrum met nieuwe auditoria betreft was het voorlopig ontwerp redelijk compleet. Voor het expo-centrum in de fabriekshallen was het voorlopig ontwerp echter nog niet ver genoeg uitgekristalliseerd. Hier waren enkele knelpunten nog niet opgelost en was het ontwerp nog niet op het niveau van een voorlopig ontwerp.

Volgens het in het graduationplan beschreven ontwerpmethodologie verschuift gedurende het ontwerpproces het accent van een grotere, algemene schaal naar een kleiner, meer gedetailleerd niveau. Omdat bij de p3-peiling het voorlopig ontwerp nog niet afgerond kon worden bleek dit proces te stikken. Voordat serieus aan de detaillering begonnen kon worden moesten eerst alle ontwerpprincipes uitgewerkt zijn. Met name de overstap van conceptontwerp naar detailuitwerking is hierdoor later op gang gekomen dan in de planning was voorgesteld. Dit heeft uiteindelijk geleid tot mijn besluit mijn P4-peiling uit te stellen om zo meer tijd te hebben om tot een harmonieus en compleet ontwerp te komen.

Relatie tussen het ontwerpproces van de studio en mijn eigen ontwerpproces

Gedurende het ontwerpproces is gebleken dat ik geen snelle ontwerper ben. Ik ben geen ontwerper van grote vormen en snelle concepten, maar meer een ontwikkelaar die door langzaam schaven en puzzelen tot een uiteindelijk plan kom. Nadeel hiervan is dat de keuzes langzaam tot stand komen en soms enigszins “onzichtbaar” kunnen zijn. Het voordeel is dat de keuzes weloverwogen tot stand komen en ze ook goed onderbouwd kunnen worden waardoor er een evenwichtig ontwerp tot stand kan komen die is ingebed in de context. De uitdaging zit hem voor mij meer in het analyseren en doorgronden van de opgave en het zorgvuldig oplossen en uitwerken van de knelpunten dan in het bedenken van snelle en opvallende concepten.

Ik zie mezelf dan ook niet tot mijnrecht komen in de snelle wereld van trendy en grote projecten. Wat dit betreft is de richting restauratie en herontwikkeling mij veel meer op het lijf geschreven. In deze richting voel ik me thuis en ik denk dat het afstudeerproject bij de afdeling RMIT een goede keuze is geweest. Ik vind het prettig om randvoorwaarden te hebben en ervaar deze meer als een uitdaging dan als een beperking. Ook vind ik het interessant om een plan in z'n totaliteit -van concept tot uitvoering- uit te werken. Dit lijkt me een positieve eigenschap voor herontwikkeling. Er zijn genoeg ontwerpers die het liefst alleen een concept bedenken en het werk dan overdragen aan anderen die het moeten uitwerken. Ik vind het interessant om ook op detailniveau de kwaliteiten van de bestaande gebouwen te analyseren en te proberen deze naar boven te halen en aan te vullen.

Deze ontwerphouding heeft echter te lang geduurd om het binnen het afstudeertermijn af te ronden. Wat dat betreft is deze wijze niet zo geschikt voor een studieproject. Zelf vind ik dat niet zo erg maar toch heeft het tijdens het ontwerpproces op bepaalde momenten tot frustratie en onrust geleid als iets niet snel genoeg ging. Ik ben al snel geneigd om te diep op detailniveau in te gaan en minder een concept voor ogen te houden. Dit heeft tijdens het proces wel eens gezorgd dat ik de grote lijnen uit beeld verloor en teruggefloten moest worden om bepaalde keuzes te maken. Hiermee ging kostbare tijd verloren. Uiteindelijk heb ik wel het vertrouwen gehouden dat het goed zou komen. Ik heb genoeg ontwerpervaring dat ik weet dat de oplossing uiteindelijk gevonden wordt. Door de keuzes grondig te analyseren vallen uiteindelijk alle puzzelstukjes op hun plaats. Alleen blijkt telkens de weg er naar toe en de snelheid van het proces moeilijk te sturen. Maar dat maakt het ontwerpproces ook tot een verrassend avontuur.

Een moeilijk aspect dat ik van het afstudeerproject heb gevonden is dat ik als ontwerper verschillende rollen moest vervullen, die in de praktijk meestal door anderen ingenomen worden. Ik heb het moeilijk gevonden om opdrachtgever (programma van eisen), ontwikkelaar (uitgangspunten en randvoorwaarden) en ontwerper (concept en uitwerking) tegelijk te zijn. Hierdoor ben je behoorlijk op jezelf aangewezen en moet je vaak schakelen tussen de verschillende disciplines. Het is dan moeilijk niet alleen je persoonlijke motivatie als uitgangspunt te nemen maar een wijder gezichtsveld te overzien. Dit bemoeilijkt het maken van keuzes, omdat de afwegingen moeilijk gedeeld kunnen worden. Omdat ik eerder een ontwikkelend ontwerper ben dan een concept ontwerper heb ik de studiebegeleiding dan ook hard nodig gehad. Ik heb veel aan de begeleiding gehad van zowel de ontwerpdocent (Nol Hermkens) als de technisch docent (Frank Koopmans), die beiden vanuit hun eigen rol mij erg geholpen hebben bij mijn ontwerpproces. Door regelmatig overleg was reflectie mogelijk en kon ik aangezet worden over mijn eigen grenzen heen te stappen

om tot een beter ontwerp te komen. Door steeds meer te versimpelen is er uiteindelijk een evenwichtig ontwerp ontstaan.

8 KNELPUNTEN TIJDENS HET ONTWERPPROCES

Het ontwerpproces is niet altijd even makkelijk geweest. Een aantal knelpunten hebben voor de nodige hoofdbrekers gezorgd en op sommige momenten ook tot frustratie en onzekerheid. Het oplossen ervan heeft dan ook meer tijd in beslag genomen dan er binnen het afstudeertraject voor staat. Dit is jammer, maar zelf vind ik het belangrijker dat ze uiteindelijk opgelost zijn. Het is erg bevredigend als de puzzelstukjes na lang zoeken in elkaar vallen en het gevoel ontstaat dat het plan klopt en evenwichtig in elkaar zit. Het laten vervallen van het hotel en het versimpelen van de nieuwe toevoegingen was zo'n moment. Het is bijzonder om te merken dat ik enkele maanden geleden niet had kunnen denken dat het ontwerp, dat voor mij nu zo vanzelfsprekend is, er zo uit zou komen te zien als het nu doet. Toen dit eenmaal was bereikt was het fijn om het ontwerp verder uit te werken en te detailleren.

Het dilemma van de oude muren

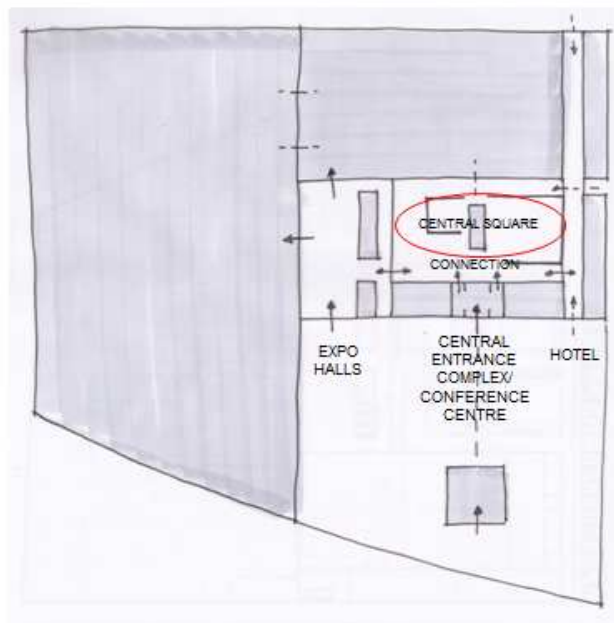
Uit het onderzoek is gebleken dat de oudste kern van het bedrijf zich achter het kantoorgebouw bevindt. Het ouderlijk huis van Jongerius is in deze gebouwen geïncorporeerd. De gebouwen hebben een hoge waarde in de waardestelling. Het uitgangspunt was dan ook om ze te behouden. Echter de versnipperde opzet stond een nieuwe functie in de weg. Uit het programma van eisen bleek dat voor het congrescentrum nieuwe auditoria nodig waren, die het beste achter het kantoorgebouw gesitueerd konden worden. Hierdoor ontstond er een conflict tussen de oude gebouwen en de nieuwe auditoria. Omdat behoud van de gebouwen uitgangspunt was is uitvoerig onderzocht of de auditoria binnen de bestaande muren geplaatst konden worden. Lange tijd hebben ze het ontwerp van de auditoria bepaald. Uiteindelijk bleken ze een goed ontwerp van de auditoria in de weg te staan en zijn de oude gebouwen tot muurfragmenten gereduceerd. Zelfs is bekeken of ze niet helemaal verwijderd moesten worden om het ontwerp vrij baan te geven. Dit leverde wel gewetensconflict op, maar na tweestrijd zag ik wel in dat ik hiervoor open zou moeten staan. Uiteindelijk bleek het toch niet wenselijk om ze geheel te verwijderen. Niet zozeer vanuit historisch oogpunt maar meer vanuit functioneel opzicht. Door de muren te verwijderen zou een te open ruimte ontstaan waarbij er geen scheiding tussen verkeersruimte en verblijfsruimte zou zijn. In feite zijn de oude gebouwen nu getransformeerd tot een soort kamerschermen waarmee de gebruiksruidten worden afgescheiden van de omliggende verkeersruimten. Door de muren deels te ontleisteren zijn ze herkenbaar als oude elementen en wordt duidelijk dat het oude fragmenten van het complex zijn.

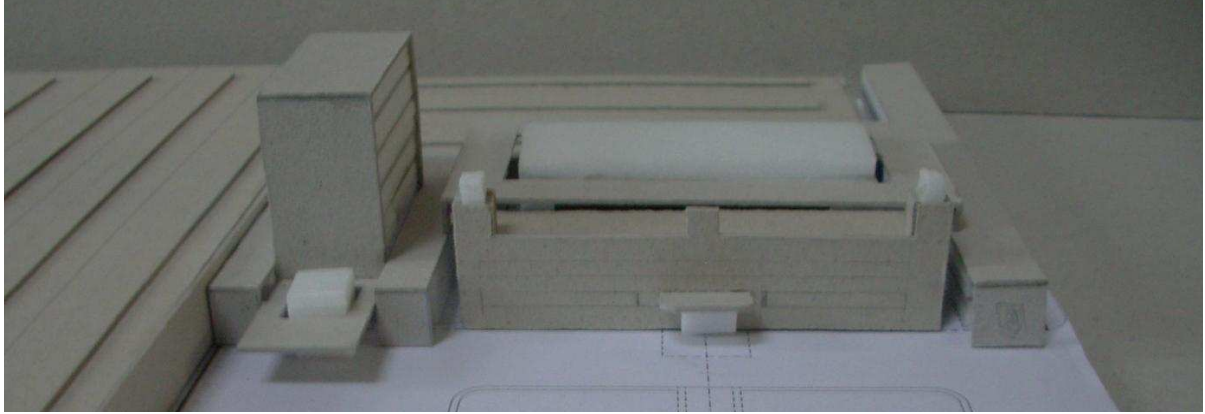

Het dilemma van de entrees

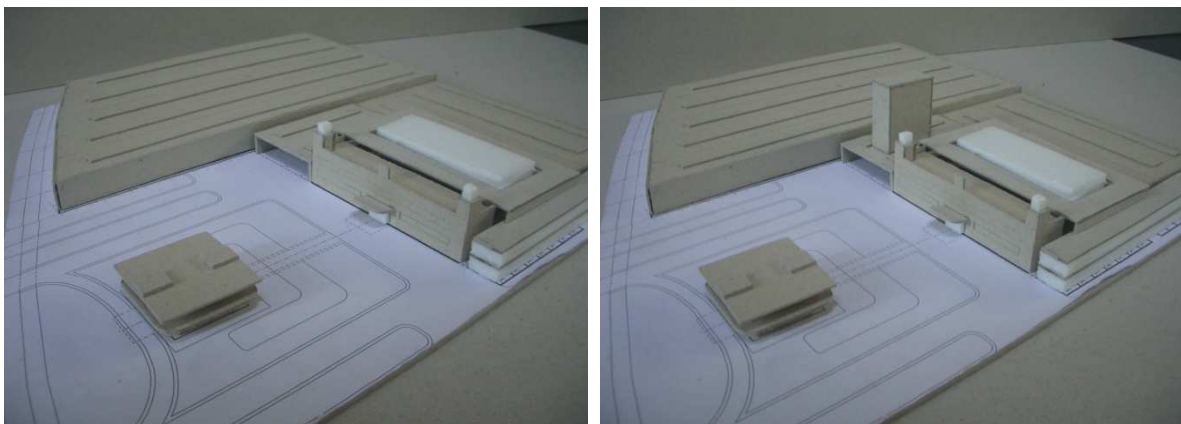
De villa en het kantoorgebouw hebben een zeer kenmerkende, representatieve uitstraling. Beide gebouwen zijn middels de tuin aan elkaar verbonden tot een symmetrisch geheel. De luifels en de verlichte entrees van beide gebouwen accentueren de entrees op een nadrukkelijke manier. Deze opzet was prima geschikt voor de nieuwe functie van restaurant en congrescentrum. Echter de nieuwe functie van expocentrum paste hier niet goed bij. Lang is getwijfeld of het kantoor ook de hoofdentree van het expocentrum moest zijn, of dat het expocentrum een eigen entree links van het kantoorgebouw zou moeten krijgen. De grote schaal van deze functie (grote hoeveelheid mensen) maakte het moeilijk de bestaande entree van het kantoorgebouw te benutten. Daarbij kwam dat de nieuwe functie ook een eigen identiteit nodig had die als zelfstandig onderdeel herkenbaar zou zijn. Hierdoor is uiteindelijk besloten het expocentrum een eigen entree te geven. Een moeilijkheidsgraad was dat deze vraag ook bij het hotel rechts van het kantoorgebouw speelde. Om de symmetrische opzet van het complex niet teveel te doorbreken vond ik dat beide nieuwe toevoegingen gelijksoortige entrees moesten krijgen, die echter qua schaal wel verschillende konden zijn. De verbinding tussen de drie functies zou achter het kantoorgebouw moeten plaatsvinden.

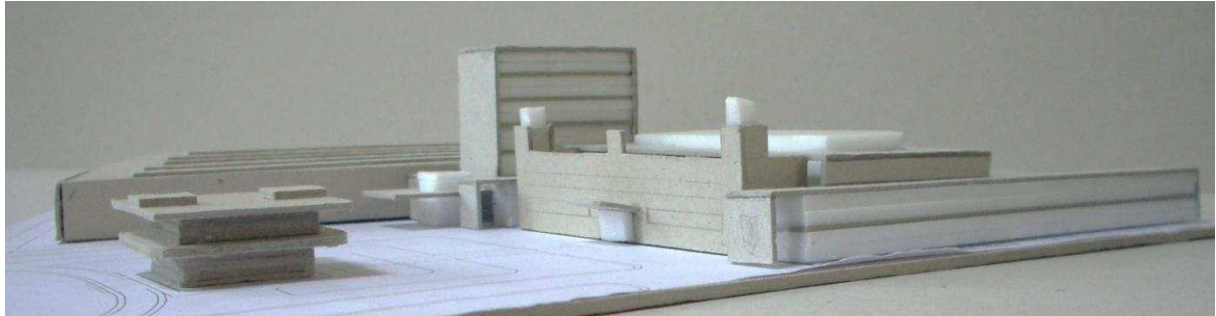
In een vrij laat stadium in het ontwerpproces is besloten het hotel uit het plan te schrappen. De mogelijkheden binnen het complex waren te beperkt om deze functie op een goede wijze in te passen. Door het hotel buiten het Jongeriuscomplex te houden ontstonden er nieuwe mogelijkheden voor de entree van het expocentrum. De symmetrische opzet ten opzichte van het kantoorgebouw kwam hiermee te vervallen. Na onderzoek bleek de positie voor de nieuwe entree links van het kantoorgebouw een natuurlijke plek van het complex. In de oorspronkelijke toestand had het complex ook al een dualistische opzet en was het Ford-departement achter het kantoor gesitueerd, en het Texaco-departement links ervan.

Maar hoe maak je een nieuwe toevoeging naast het bestaande kenmerkende kantoorgebouw? Moet deze ondergeschikt zijn aan de oude gebouwen of mag het ook een duidelijk accent zijn? Dit was een ingewikkelde kwestie. Uiteindelijk heeft een onderzoekje geresulteerd in hoogbouw ter plekke van een bestaande overkapping die hiervoor plaats moest maken. Door met de ontwerpdocent in de studiemacquette met volumes verschillende mogelijkheden te onderzoeken werd duidelijk dat hoogbouw heel goed mogelijk was en zelfs wenselijk als accent van de nieuwe entree. Terwijl ik wel meteen aanvoelde dat deze hoogbouw nodig was had ik wel een zetje nodig voor acceptatie, temeer omdat ik zelf niet zo snel aan hoogbouw zou denken. Mijn persoonlijke voorkeur heb ik dus moeten overstijgen om tot een algemene verbetering van het ontwerp te komen. Dit was een belangrijke leerervaring

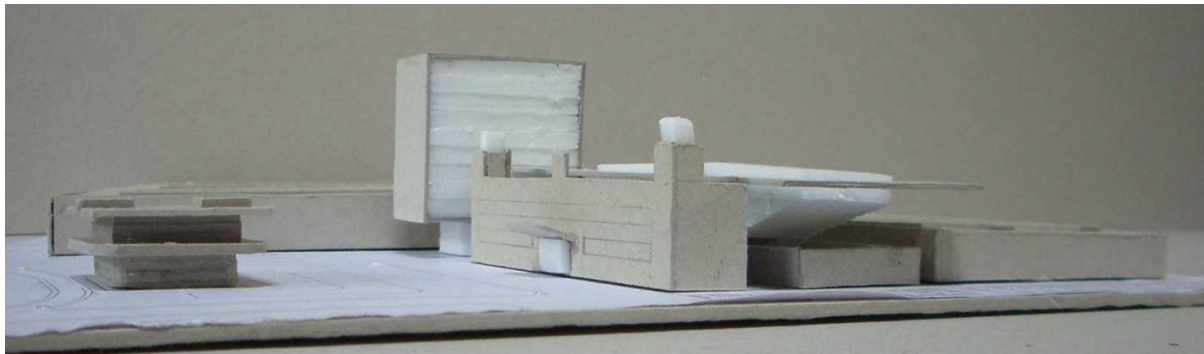
Toen de keuze eenmaal op hoogbouw was gevallen was het nog de vraag hoe deze vorm te geven. In eerste instantie is onderzocht of de kenmerken van de bestaande entrees overgenomen konden worden in het ontwerp van de nieuwe entree. Verschillende studies zijn er gemaakt om te

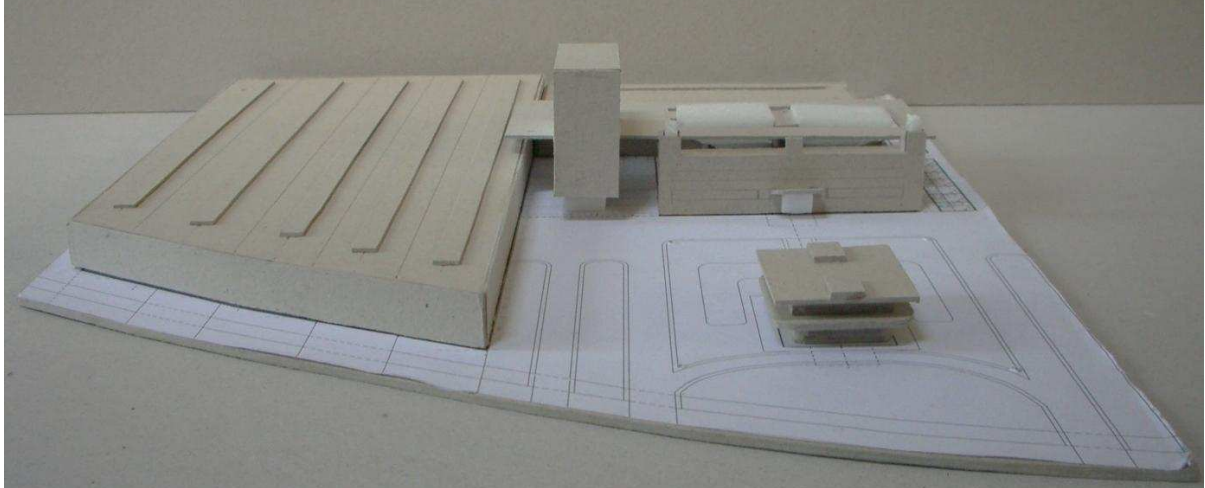
onderzoeken hoe de luifel en het verlichte accent van de oude entrees in de nieuwe entree geïntegreerd konden worden. Hierbij bleek telkens de moeilijkheid dat de nieuwe entree enerzijds duidelijk herkenbaar moest worden terwijl hij anderzijds concurreerde met de oude entrees. Dit leverde geen bevredigend resultaat op.

Na veel onderzoek en studiemaquettes is het ontwerp uiteindelijk versimpeld en is de letterlijke vertaling van een luifel weggelaten. Hiervoor in de plaats is gekozen voor een duidelijk volume die op een terugliggend basement staat. Doordat het basement verlicht is en het gebouw als een luifel functioneert zijn uiteindelijk de entree-elementen van de oude gebouwen wel in de nieuwe entree aanwezig, maar zijn het geen concurrerende replica's.

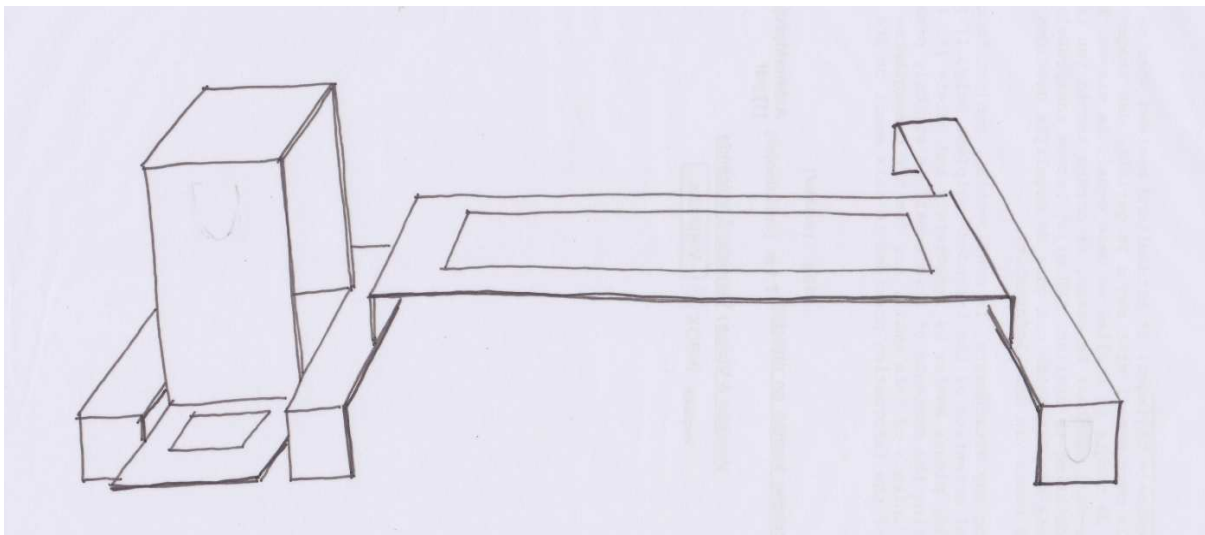
Toen eenmaal deze opzet was gekozen viel het ontwerp als een puzzel in elkaar. Het bevredigt mij enorm dat de nieuwe entree een geheel eigen uitstraling heeft gekregen maar tegelijk refereert naar de bestaande gebouwen waardoor er een synthese tussen het oude en nieuwe plaatsvindt en beide als nieuw geheel samengaan.

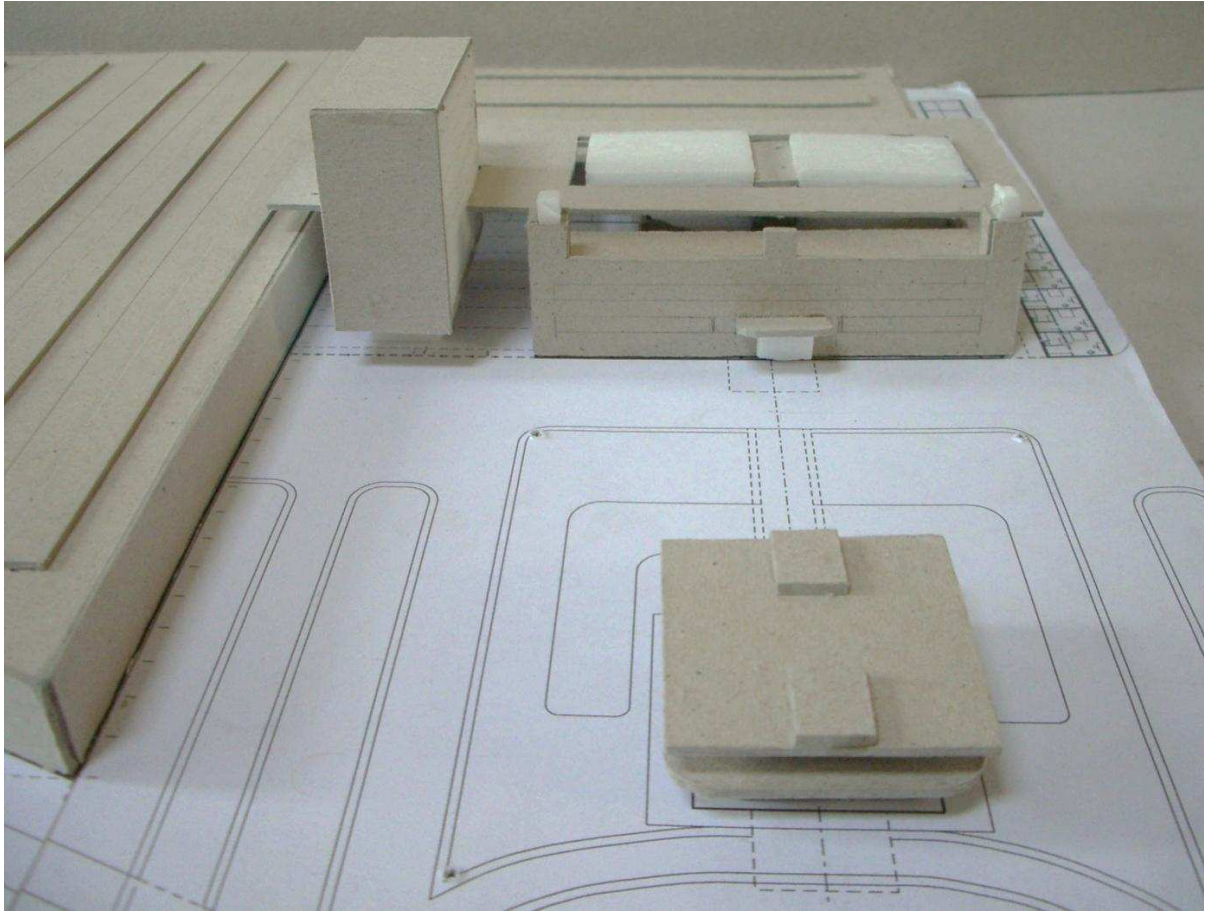

Het dilemma van het dak

De ruimte achter het kantoorgebouw zou in de herbestemming van het complex een centrale verbindingsruimte worden. Hiermee zou het congrescentrum met de auditoria worden verbonden en kon een verbinding met het expocentrum tot stand kunnen komen. Het was echter lange tijd de vraag of het congrescentrum wel verbonden moest worden met het congrescentrum en zo ja of er hiërarchie in deze ruimte moest zijn. Dit heeft in het begin geresulteerd in een opdeling van de ruimte in een hoger deel achter het kantoorgebouw en een lager deel bij de nieuwe entree van het expocentrum. Toen het hotel nog in het plan was opgenomen was dit deel ook opgenomen. Dit had een complexe dakvorm tot gevolg dat concurreerde met het kantoorgebouw. Dat de nieuwe auditoria door het dak heen steken maakte het extra ingewikkeld.

Met het laten vervallen van het hotel was de weg vrij voor een versimpeling van de dakvorm. Dit heeft geresulteerd in een centrale ruimte die zowel door het congrescentrum als het expocentrum te gebruiken is. In feite is het grootste deel ervan verkeersruimte. Onder de auditoria, tussen de oude muren zijn verblijfsruimten afgescheiden. De gehele ruimte wordt afgesloten door één dak dat zich als een horizontale schijf achter het kantoorgebouw bevindt. Het volume van de nieuwe entree van het expocentrum steekt deels door het dak waardoor de lengterichting van het dak door de dwarsrichting van de nieuwe entree doorbroken wordt.

9 ETHISCHE DILEMMA'S

De uit het onderzoek geformuleerde waardestelling en de historische gelaagdheid van het complex zijn de randvoorwaarden voor herontwikkeling geweest. In het graduation plan heb ik beschreven dat deze ontwerphouding, die met mijn persoonlijkheid is verweven, het gevaar in zich heeft dat door te krampachtig aan handhaving van het bestaande vast te houden nieuwe ontwikkelingen niet optimaal tot hun recht kunnen komen. Ik heb toen voorzien dat ten behoeve van een evenwichtig nieuwe ontwerp soms keuzes gemaakt moeten worden waarbij waardevolle elementen verdwijnen, maar dat ik daar zeker moeite mee zou hebben en een tweestrijd op zou leveren.

Dit ethische dilemma heeft zich inderdaad voorgedaan. Vooral bij het dilemma van het wel of niet weghalen van de historische muren van het oudste deel van het complex heb ik dit gevoeld. Pas toen ik me over de grens kon zetten dat de muren eventueel zouden verdwijnen ontstond de vrijheid met een open vizier te kijken. Hierdoor is er uiteindelijk een beter ontwerp ontstaan wat de herbestemming van het gehele complex ten goede komt. Dat uiteindelijk de muren wel gehandhaafd zijn is in deze zin bijzaak. De muren zijn verworden van ruimtebepalende elementen (de ruimte zelf) tot ruimte afbakenende elementen (schermen). Hierdoor zijn de oude muren interieurelementen geworden in een grotere ruimte, wat het ontwerp ten goede is gekomen. Dit heeft de gelaagdheid van oude elementen binnen een nieuwe ruimte versterkt.

Een ander ethisch dilemma is dat in de herbestemming van historische complexen of gebouwen meestal veel geld gemoeid is, vaak gemeenschapsgeld. Zo is de op dit moment in uitvoering zijnde

restauratie van de villa een kostbare aangelegenheid. Zo zeer zelfs dat er voorlopig geen geld beschikbaar is voor de herbestemming van de overige gebouwen. Zeker in deze tijd van economische crisis en bezuiniging zullen mensen die niet zoveel met architectuur en/of oude gebouwen hebben zich afvragen waarom al het geld besteed moet worden aan behoud en herstel ervan. Dit mag dan ook niet gebeuren voor een kleine groep specialisten. Door de gebouwen in te zetten voor een breder maatschappelijk doel, zoals het verbinden van de verschillende herontwikkelingsgebieden tot één gebied met een sterke, eigen identiteit, kunnen de hoge kosten naar mijn idee worden verantwoord.

10 MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

In de huidige stedenbouwkundige plannen wordt het terrein van het Jongeriuscomplex herontwikkeld tot woonwijk. Hiervoor zullen alle bedrijfshallen gesloopt worden met uitzondering van de tot monument aangewezen villa en kantoorgebouw. Het uitgangspunt van mijn afstudeerproject was om aan te tonen dat met behoud van de bestaande bedrijfshallen het toch mogelijk moest zijn om tot een goed herontwikkelingsontwerp te komen. Naar mijn idee is dit behoorlijk gelukt. Ook met behoud van het complex als geheel was het mogelijk om tot een stedenbouwkundig masterplan te komen met dezelfde woningdichtheid als het bestaande stedenbouwkundig plan. Verder is door de herontwikkeling van het Jongeriuscomplex meer samenhang ontstaan tussen de verschillende gebieden langs de Merwedekanaal en is een prominentere rol voor de Merwedekanaal weggelegd. Hierdoor heeft het gebied langs de Merwedekanaal aan identiteit gewonnen en is een stedenbouwkundig samenhangend gebied ontstaan dat karakteristiek is voor die plek en ten opzichte van andere gebieden uniek in de stad. Door deze context is de herontwikkeling van het Jongeriuscomplex zichtbaarder geworden. Er is vermeden dat de tot monument aangewezen villa en kantoorgebouw tot onnatuurlijke iconen zijn verbijzonderd terwijl de rest gesloopt is. Door de herbestemming en de nieuwe toevoegingen is de waarde toegenomen en kan het als nieuw geheel verder .

11 WETENSCHAPPELIJKE RELEVANTIE

In het eerste kwartaal is het Jongeriuscomplex uitvoerig onderzocht, zowel op stedenbouwkundig, architectonisch als sociaal gebied. Deze informatie is verwerkt in een rapport. De hoop was dat door het onderzoek meer gegevens bekend zouden worden met betrekking tot het ontwerp van het complex en dat hierdoor een positieve bijdrage bijgeleverd kunnen worden aan de waardering voor dit soort architectuur in het algemeen. Ondanks dat er veel bekend is geworden over het complex kon de essentiële kennis over de jaren dertig Art Deco/façadearchitectuur in Nederland niet boven tafel gebracht worden. Hierdoor heeft het afstudeerproject een minder wetenschappelijke relevantie dan van tevoren gehoopt.

Wel is er veel kennis over het complex vergaard die is gedeeld met de restauratie-architect en gebruikt gaat worden bij het uitwerken van de herbestemmingsplannen voor het kantoorgebouw. Tevens is de kennis met gedeeld met monumentenzorg van de gemeente Utrecht en zullen gegevens opgenomen worden in een op handen zijnde publicatie over het Jongeriuscomplex.

Het ontwerpproces heeft op een wetenschappelijke basis plaatsgevonden. Volgens voor anderen raadpleegbare wijze is het ontwerpproces tot stand gekomen. Alle onderzoeksresultaten zijn op een

duidelijk traceerbare wijze in een rapport verwerkt. De uit het onderzoek voortgekomen ontwerputgangspunten zijn in stappen tot conceptplan verwerkt en tijdens de peilingen gepresenteerd. Dit reflectierapport is onderdeel van deze verantwoording. De resultaten van het afstudeerproject zullen op een internet worden gepubliceerd en in de bibliotheek van de TU Delft worden opgenomen.

12 Dankwoord.

Met heel veel plezier kijk ik terug op mijn afstudeerperiode. Het was een interessant en spannend avontuur. Graag wil ik Nol Hermkens en Frank Koopmans bedanken voor hun inbreng en reflectie. Zonder hen was dit ontwerp niet op deze manier tot stand gekomen. Ik heb de begeleidingen als bijzonder prettig ervaring en dank hen zeer.

Harriën van Dijk, september 2012.